

SUSTAV OBRAZOVANJA ZA RURALNI TURIZAM: ANALIZA STANJA I PREPORUKE

Dora Smolčić Jurdana
Ines Milohnić

Sažetak

Svrha ovog rada jest ukazati na aktualno stanje akreditiranih formalnih obrazovnih programa iz područja ruralnog turizma na području Republike Hrvatske. Sukladno tome kao i potrebama poduzetnika u ruralnom turizmu rad ima za cilj dati preporuke za daljnji razvoj obrazovnih programa iz područja ruralnog turizma povezano s ulogom i značajem za gospodarski razvoj ruralnih područja.

Korištena metodologija za potrebe empirijskog istraživanja vezuje se uz: a) provedene analize studijskih programa na visokoškolskim obrazovnim institucijama u Republici Hrvatskoj kao i b) analizu prethodnih istraživanja na uzorku od 200 poduzetnika koji svoju poduzetničku djelatnost obavljaju na ruralnim područjima.

Rezultati istraživanja pokazuju kako je provedenim istraživanjem utvrđen dodatni prostor u implementaciji posebnih formalnih obrazovnih programa za ruralni turizam poduzetništva kao i programa cjeloživotnog obrazovanja kako bi se osigurala dodana kvaliteta i nova znanja uz poštivanje održivog razvoja ruralnih područja i na taj način doprinjelo koristima lokalnog stanovništva i tržišnoj konkurentnosti.

Doprinos ovog rada vezuje se uz prijedloge autora za jačom integracijom tema iz ruralnog turizma u sustave obrazovanje uz poseban naglasak na kontinuiranom razvoju programa cjeloživotnog obrazovanja prilagođenih specifičnostima ruralnih područja i uz potporu lokalne zajednice.

Ključne riječi: obrazovanje, ruralni turizam, poduzetnička znanja, cjeloživotno obrazovanje.

UVOD

Ruralna se područja u novije vrijeme sve značajnije uključuju u turističke aktivnosti, te se u tom smislu naglašava značaj i uloga ruralnog turizma kako u razvoju ruralnih područja tako i gospodarskog razvoja Republike Hrvatske.

Sukladno analizi stanja kao i trendova na tržištu prepoznata je potreba za dodatnim programima edukacije koji se vezuju uz nova znanja i vještine sa svrhom daljnjeg razvoja ruralnih područja.

1. ZNAČAJ RURALNOG TURIZMA

Ruralni turizam može značajno doprinijeti gospodarskom razvoju i kvaliteti života lokalnog stanovništva u ruralnom područjima (Travel & Tourism Analyst, 2007):

- Pomaže revitalizaciji ruralnih zajednica
- Smanjuje se migracija u urbana područja
- Otvaraju se mogućnosti za nove poduzetničke projekte
- Pozitivno utječe na očuvanje lokalne kulture, tradicije i nasljeđa
- Proširenje tržišta za poljoprivredne i druge proizvode
- Potiče ulaganja u infrastrukturu
- Raste potražnja za različitim proizvodima i uslugama.

Uključujući se u ruralni turizam lokalno stanovništvo može iznaći nove oblike zarade kroz iznajmljivanje smještajnih kapaciteta, sudjelovanje u različitim programima ili aktivnostima za turiste, te kroz proizvodnju različitih proizvoda i usluga (Lee and Kim, 2009). Ruralni turizam i potražnja za radno intenzivnim djelatnostima pozitivno djeluje na zapošljivost lokalnih stanovnika jer se otvara čitava lepeza mogućih aktivnosti i poduzetničkih projekata. Posebno pozitivno na razvoj ruralnog turizam djeluje klasterizacija i umrežavanje većeg broja dionika stvarajući sinergijske efekte.

Ruralna područja vrlo često svjedoče nedovoljno razvojnom pristupu čime se bitno usporava transformacija samog područja u ruralnu turističku destinaciju.

Kao i u svim procesima, tako su i u ruralnom turizmu ključni pokretači razvoja upravo ljudi koji žive u tim prostorima, a koji moraju izgraditi cijeli niz partnerskih i vezanih odnosa gradeći turističku infrastrukturu. Razvijajući i ulažući u sadržaje turističke ponude ruralnih područja povećavaju se mogućnosti ostvarenja prihoda lokalnog stanovništva, diže razina očekivane poduzetničke aktivnosti, te kreira mreža institucija, turističkih organizacija i agencija koje su fokusirane na intenzivniji turistički razvoj ruralnih područja. Uz ekonomske učinke, razvoj ruralnog turizam svakako utječe i na napredniji društveni razvoj sredine (Smolčić Jurdana, D., Soldić Frleta, D., 2012).

Posebno je potrebno istaknuti potrebu organiziranja dodanih programa edukacije za ruralne poduzetnike, budući su upravo u ovom segment vrlo često prisutni poduzetnici koji se takvim oblicima djelatnosti bave po prvi puta i nemaju dovoljno niti teorijskih znanja niti praktičnih iskustava.

Ruralni turizam nužno je razvijati na osnovama koncepcije održivog razvoja koja promovira kontrolirani rast i razvoj uz maksimalno očuvanje i racionalno korištenje resursa. Samo je na taj način moguće osigurati dugoročni gospodarski i društveni razvoj. Održivi razvoj turizma podrazumijeva koncepciju razvoja turizma koja uspostavlja pozitivan odnos između ekonomije i ekologije.

Održivi razvoj turizma zahtijeva očuvanje, kako fizičkog tako i društvenog, okruženja. Upravo je za ruralni turizam primjena ove koncepcije u praksi iznimno važna. Turizam, ako i svaka ekonomska aktivnosti, polučuje pozitivne i negativne posljedice. Održivim razvojem ruralnog turizma treba maksimizirati koristi od turizma i istovremeno

minimizirati štete ili troškove, te usmjeriti i limitirati turistički razvoj sukladno zahtjevima održivog razvoja turizma.

S pojavom turističke aktivnosti u određenom području, posebno u njegovim višim razvojnim fazama javlja se veći pritisak ljudi na prostor od do tada prisutnog, što može dovesti do neuravnoteženosti i ekoloških šteta na okolišu. Konceptija održivog razvoja turizma, njeni ciljevi, načela i aktivno sudjelovanje svih subjekata i interesnih skupina u planiranju razvoja turizma ima zadatak svesti te potencijalne negativne utjecaje turizma na što manju mjeru.

Integralno planirani održivi razvoj turizma bitno doprinosi očuvanju značajnih područja prirode, flore i faune, kako kopna, tako mora i podmorja. Sastavni je dio koncepcije i investiranje u zaštitu okoliša s ciljem održanja biološke raznolikosti, zaštite flore i faune; taj se segment investiranja smatra jednako važnim investiranju u hotelske i druge ugostiteljske objekte, infrastrukturu i drugo, budući je priroda i njena očuvanost bitan (u mnogim slučajevima i najbitniji) motivacijski faktor za dolazak turista u ruralna područja, a očuvanje biološke raznolikosti ujedno je i globalni zadatak čovječanstva.

Ruralni turizam se u skladu s koncepcijom održivog razvoja mora razvijati na dobrobit prvenstveno pripadnika lokalne zajednice. Pod tim podrazumijevamo njihov ekonomski prosperitet kao posljedicu razvoja turizma. Turistička potražnja cijeni autohtone kulture i tijekom turističkog putovanja želi upoznati običaje i tradicijsku kulturu. Turisti postaju osjetljiviji na društvene različitosti, nastoje ih upoznati i (djelomično) im se prilagođavati, a ne isključivo nametati svoj način života i kulturu ophođenja. Stoga, je očuvanje socio-kulturnog identiteta pozitivna društvena pojava, koja se kroz turizam može plasirati na turističko tržište, kao dio integralnog turističkog proizvoda ruralne turističke destinacije. Interes koji turisti iskazuju za određene tradicijske običaje pozitivno djeluje na mlade generacije koje uviđaju značaj i atraktivnost svojih tradicijskih vrijednosti, te ih nastoje očuvati ili istrgnuti iz zaborava. Kvaliteta doživljaja turista u direktnoj je korelaciji s kvalitetom turističkog proizvoda.

Tablica 1. Programi i teme iz područja ruralnog turizma na obrazovnim institucijama u Republici Hrvatskoj

OBRAZOVNE INSTITUCIJE U HRVATSKOJ	STUDIJ	KOLEGIJ
Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu	Preddiplomski sveučilišni studij	Specifični oblici turizma
Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet	Integrirani sveučilišni studij	Specifični oblici turizma
Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici	Preddiplomski stručni studij	Više kolegija povezanih s ruralnim turizmom - smjer Menadžment ruralnog turizma
Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek	Diplomski studij	Ruralni turizam
	Preddiplomski sveučilišni studij	Seoski turizam
Veleučilište u Rijeci	Stručni studij vinarstva	Ruralni oblici turizma
	Stručni studij mediteranske poljoprivrede	Ruralni oblici turizma
Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet	Diplomski studij	Ruralni turizam

Izvor: istraživanje autora prema: <https://www.fthm.uniri.hr/>, <http://www.efzg.unizg.hr/>, <https://vsmti.hr/>, <http://www.pfos.unios.hr/>, <https://www.veleri.hr/>, <http://www.agr.unizg.hr/hr>.

Iz navedene tablice razvidno je da se tematika ruralnog turizma podučava na hrvatskim visokim učilištima negdje kao specijalizirani kolegij, a na nekim fakultetima u okviru šire tematike (specifični oblici turizma). Specifičnost interdisciplinarnosti ovog područja rezultirala je da se kolegij podučava uz fakultete koji obrazuju buduće ekonomiste i na poljoprivrednim fakultetima u Hrvatskoj, što je pozitivna tendencija ukazivanja na nove mogućnosti razvoja ruralnih područja. Uz sveučilišne studije, ruralni turizam podučava se i na veleučilištima i visokoj školi.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Sukladno temeljnim ciljevima ovoga rada ispitani su stavovi poduzetnika koji svoju poduzetničku aktivnost vezuju uz područje ruralnog turizma. Istovremeno, stvorena je slika o planu i strateškom usmjerenju njihovih poslovnih objekata te su detektirana područja djelovanja u kojima ispitanici žele dobiti nova znanja i vještine kako bi unaprijedili svoja poslovanja.

Za potrebe istraživanja sačinjen je strukturirani anketni upitnik koji je sadržavao ukupno 69 pitanja raspoređenih u sedam grupa. Kroz ocjenu prve grupe pitanja pokušao se spoznati socio-demografski profil poduzetnika iz područja ruralnog turizma. Ispitanici su u okviru ove grupe pitanja odredili i posebnosti poslovanja svojih poslovnih objekata. Ekonomski parametri poslovanja (prihodi, planirane investicije, itd.) propitani su drugom skupinom pitanja, a psihološki profil ispitanika, njihova razina obrazovanja te radno iskustvo, analizirani su trećom skupinom pitanja, formiranom u obliku skale. U nastavku, u okviru četvrte grupe pitanja, ispitanici su ključni motivi za pokretanje poduzetničkog poslovanja specifičnih za ruralni turizam. U petom setu je od ispitanika zatraženo da na temelju skale izvrše samoprocjenu svojih kompetencija u nekoliko ključnih poslovnih segmenata. Spremnost ispitanika na nova znanja i usavršavanja analizirana je šestom skupinom pitanja, dok je razina zadovoljstva s cjelokupnim poslovanjem ispitana posljednjom, sedmom skupinom pitanja.

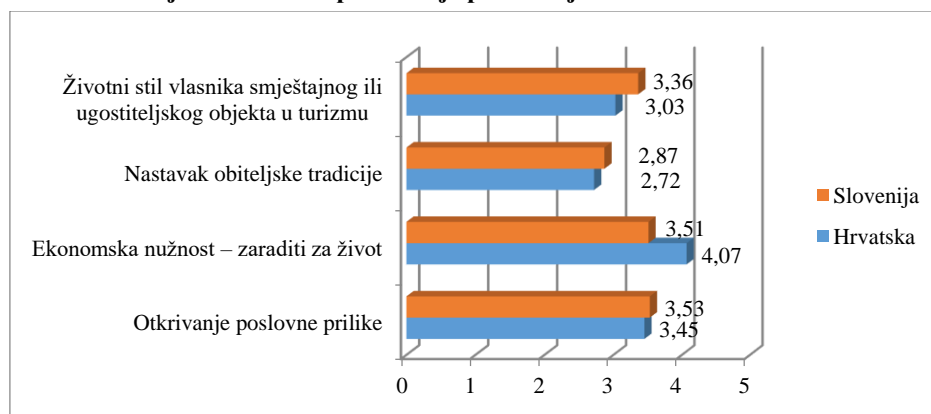
Istraživanje je realizirano metodom intervjua na uzorku od 400 poduzetnika ruralnih područja (200 iz Hrvatske i 200 iz Slovenije) na način da su se u anketni upitnik upisivali odgovori ispitanika. Podaci su obrađeni u statističkom programskom paketu SPSS Verzija 22.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Poduzetnički motivi za pokretanje posla

Osobni stavovi poduzetnika dragocjen su izvor informacija pomoću kojih se procjenjuje stvarno stanje poduzetništva u ruralnom turizmu. Uvid u poduzetnička razmišljanja predstavlja konkretan signal o eventualnim problemima s kojima se poduzetnici susreću, te prvi korak ka rješavanju prepreka razvoju ruralnog turizma općenito. Ocjena ključnih motiva koji su naveli poduzetnike na pokretanje poslovanja kao i osobna stajališta poduzetničkog poslovanja izvršena korištenjem Likert-ove ljestvice od 1 do 5.

Grafikon 1: Ključni motiv za pokretanje poslovanja

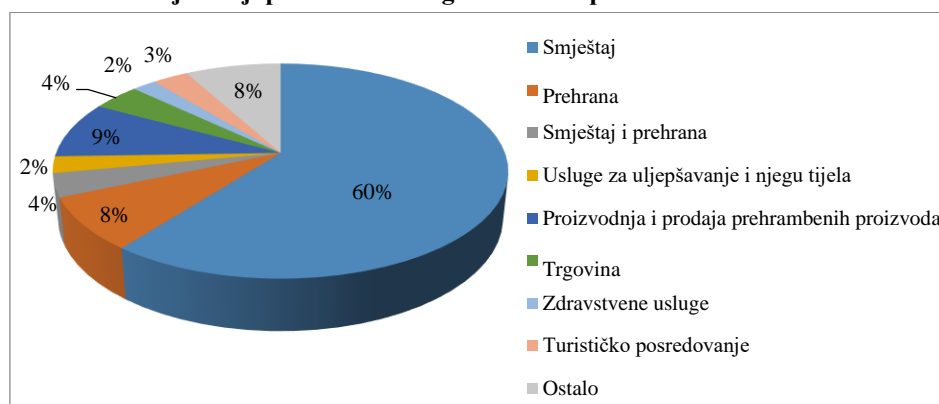

Izvor: Stanje poduzetništva u ruralnom turizmu na području Hrvatske i Slovenije: komparativna analiza, Quaniarius DMC, HintLab, 2015., str.8.

Kao najznačajniji motivi za pokretanje poslovanja istaknuti su: ekonomska nužnost, odnosno izvor prihoda za život (4,07) i otkrivanje poslovne prilike (3,45) što se poklapa s prethodnim istraživanjima poduzetničke motivacije.

Jedan od značajnih čimbenika na temelju kojeg poduzeća grade konkurentsku prednost je ponuda. U nastavku je od ispitanika zatraženo da odrede najvažnije proizvode i usluge koje imaju u ponudi. Rezultati u grafikonu 2 prikazuju najvažnije proizvode i usluge hrvatskih poduzetnika, a grafikon 3 prikazuje spektar proizvoda i usluga slovenskih poduzetnika.

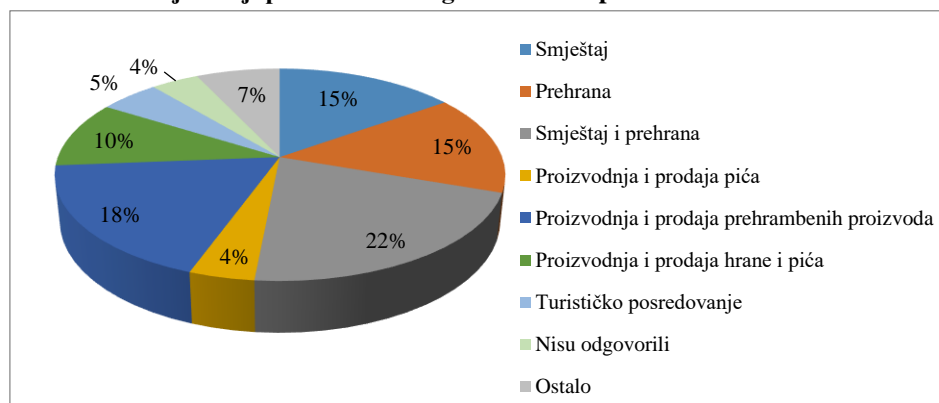
Grafikon 2: Najvažniji proizvodi i usluge hrvatskih poduzetnika

Izvor: Stanje poduzetništva u ruralnom turizmu na području Hrvatske i Slovenije: komparativna analiza, Qanarius DMC, HintLab, 2015., str. 10.

S udjelom od 60%, smještaj je najvažnija usluga hrvatskih poduzetnika. Prema veličini udjela slijedi proizvodnja i prodaja prehrambenih proizvoda (9%), te usluga prehrane kao cjelovita usluga.

Grafikon 3: Najvažniji proizvodi i usluge slovenskih poduzetnika

Izvor: Stanje poduzetništva u ruralnom turizmu na području Hrvatske i Slovenije: komparativna analiza, Qanarius DMC, HintLab, 2015.str. 11.

U odnosu na hrvatske, slovenski poduzetnici većini proizvoda i usluga pridaju podjednaku važnost. Ipak, najvećim postotnim udjelom, najvažnija je kombinirana usluga smještaja i prehrane (22%), a slijedi je proizvodnja i prodaja prehrambenih proizvoda (18%). Usluga smještaja kao cjelovita usluga, te usluga prehrane, podjednako su važne te svaka u strukturi participira udjelom od 15%.

Komparativnom analizom dobivenih rezultata, zaključuje se da hrvatska struktura ponude zaostaje za diferenciranim slovenskim asortimanom. Koncentrirajući svoju ponudu najvećim dijelom na uslugu smještaja, hrvatski poduzetnici slabo razvijaju uslugu pansiona (udio od 4% u hrvatskom asortimanu ponude u odnosu na 22% u slovenskom) te proizvodnju i prodaju prehrambenih proizvoda (udio od 9% u hrvatskom asortimanu u odnosu na 18% u slovenskom).

Posebno su istražena područja poduzetničkog interesa za stjecanjem dodatnih znanja u pojedinim područjima.

Ispitanici su izveli i samoprocjenu potreba za dodatnim znanjima koja bi im koristila u poslovanju. Sukladno tome, na skali od 1 (vrlo malo) do 5 (vrlo puno) ocijenili su poželjna znanja navedena u tablici 2.

Tablica 2: **Potrebe poduzetnika za dodatnim znanjima**

R.br	Pitanje	Prosječna Ocjena	
		Hrvatska	Slovenija
1.	Novim oblicima marketinga (društvene mreže, e-marketing)	4,18	3,51
2.	Dobivanju sredstava iz europskih i nacionalnih fondova	4,11	3,47
3.	Probijanju na nova tržišta i prikupljanje podataka o tim tržištima	4,10	3,37
4.	Umrežavanju s poduzetnicima i stvaranju zajedničke ponude	4,02	3,47
5.	Upravljanju vremenom	3,80	3,10
6.	Obiteljskom poduzetništvu (npr. Prijenos poslovanja na sljedeću generaciju i sl.)	3,79	2,83
7.	Vođenju zaposlenika i delegiranju zadataka	3,71	2,93
8.	Nabavi sirovina	3,56	2,75

Izvor: Stanje poduzetništva u ruralnom turizmu na području Hrvatske i Slovenije: komparativna analiza, Quanarius DMC, HintLab, 2015., str. 20.

Posebno je istaknuta poduzetnička potreba za znanjima o novim oblicima marketinga kao i potrebu o znanjima potrebnim za privlačenje sredstava uz europskih i nacionalnih fondova. Problemi su prvenstveno vidljivi u odsustvu institucionalne podrške. Konkretno, birokracija i državni programi ne ulijevaju povjerenje, čime se poduzetnici osjećaju pušteni sami sebi.

Istovremeno, svjesni su svojih slabih vještina i znanja o IT tehnologiji, marketingu i financijsko-računovodstvenim poslovima. Previše zahtjevna zakonska regulativa, nesusretljivost javnog sektora u pružanju potrebnih informacija poduzetnicima, prečeste izmjene zakona i uvjeta poslovanja, porezna presija te loše riješena infrastruktura za pokretanje poduzetničkih aktivnosti (opremljene gospodarske zone, otvoreni kanali za komunikaciju sa tržištem, transparentnost potražnje za poslovima i sl.), često su spominjane prepreke za razvoj mikro, malog i srednjeg poduzetništva u Hrvatskoj.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Povezano s značajem i ulogom ruralnog turizma potrebno je naglasiti kako se radi o značajnom segmentu gospodarskog razvoja ruralnih područja pri čemu se ističe uloga i značaj novih znanja kao ključnog pokretača razvoja ruralnih područja. Isto tako rezultati istraživanja ukazuju slijedeće:

- ruralna područja Republike Hrvatske u novije se vrijeme uključuju u turističke aktivnosti,
- smjena generacija donosi "novi" pogled na budući razvoj ruralnog prostora a razvoj ruralnog turizma čini "novu" priliku,
- nedovoljno razvijena svijest o potrebi za novim znanjima,
- nedostatna formalna obrazovanja iz područja ruralnog turizma.

Istraživanje je ukazalo na nedostatak formalnih programa obrazovanja za ruralni turizam te u tom smislu autori donose temeljne preporuke koje mogu biti kvalitetna podloga za kreiranje budućih smjernica i strategija razvoja ruralnih područja:

- teme iz ruralnog turizma integrirati u sustave obrazovanja
- razvijati programe cjeloživotnog obrazovanja prilagođene specifičnostima ruralnih područja – nužna podrška lokalne zajednice.

Aplikativan zaključak koji proizlazi iz pregleda literature i provedenog istraživanja upućuje na potrebu približavanja rezultata takvih i sličnih istraživanja svim razinama. Najveće koristi provedenog istraživanja vezuju se uz proaktivan razvoj poduzetništva s ciljem osiguranja kvalitete poduzetničkih programa uz poštivanje održivog razvoja ruralnih područja čime bi se osiguralo blagostanje lokalnog stanovništva i tržišna konkurentnost.

Temeljem dobivenih rezultata ovog istraživanja preporučuje se nastavak budućih istraživanja posebice na područjima praćenja razvoja poduzetnika u turizmu ruralnih područja te povezano s time kvalitete poduzetničkih sadržaja (proizvoda i usluga) sa svrhom povećanja konkurentnosti.

LITERATURA

- Jelinčić, D. A. (2007), "Agroturizam u europskom kontekstu", *Studia Ethnologica Croatica*, 19, pp. 269-291.
- Lee, B.C., Kim, D. (2009), "Relative importance to tourism decision makers of indicators for sustainable rural tourism development in South Korea: Using APH approach", *Journal of Tourism*, 10 (2), pp. 21-43.
- Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., Nacrt programa za međuupravne konzultacije, Ministarstvo poljoprivrede, 24.01.2014.
- Smolčić Jurdana, D., Soldić Frleta, D. (2012), "Economic and Social Aspects of Rural Tourism", *Proceedings of the 6th International Conference "An Enterprise Odyssey: Corporate governance and public policy – path to sustainable future"*, University of Zagreb, Faculty of Economics & Business, Zagreb, pp. 1245-1256.
- Smolčić Jurdana, D., Soldić Frleta, D. (2012), "Sustainable Tourism Development in Croatian Rural Areas – Tourist Experiences, Economic and Social Benefits", *Finnish Journal of Tourism Research*, No. 1, Vol. 8, pp. 35-43.
- Stanje poduzetništva u ruralnom turizmu na području Hrvatske i Slovenije: komparativna analiza, Quanarius DMC, HintLab, 2015.
- Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, <http://www.pfos.unios.hr/> (28.04.2018.)
- Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, <https://www.fthm.uniri.hr/> (28.04.2018.)
- Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, <http://www.agr.unizg.hr/hr> (28.04.2018.)
- Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, <http://www.efzg.unizg.hr/> (28.04.2018.)
- Travel & Tourism Analyst (2007), London: Mintel.
- Veleučilište u Rijeci, <https://www.veleri.hr/> (28.04.2018.)
- Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, <https://vsmti.hr/> (28.04.2018.)
- Yi., S., Day, J., Cai, L.A. (2011), "Rural tourism demand: duration modelling for drive tourists' length of stay in rural areas of the United States", *Journal of Tourism Challenges and Trends*, Vol. IV, No. 1, pp. 147-168. Raapmer.

EDUCATION SYSTEM FOR RURAL TOURISM: ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS

Abstract

Purpose – to point out the current status of formal educational accredited programs in the field of rural tourism in the Republic of Croatia. In accordance with that, as well as with the needs of entrepreneurs in rural tourism, the purpose of this paper is to make recommendations for the further development of rural tourism educational programs related to the role and importance for economic development of rural areas.

Methodology – for the purposes of empirical research, the following analyses were conducted: a) study programs at higher education institutions in the Republic of Croatia; and b) research analysis of the sample of 200 entrepreneurs who are engaged in rural areas entrepreneurship.

Research results – through the conducted research additional room for implementation of special formal educational programs for rural tourism entrepreneurship is established, as well as lifelong learning programs in order to ensure added quality and new knowledge while respecting the sustainable development of rural areas and thus contribute to the local population benefits and market competitiveness.

Contribution – is linked to proposals of the authors for a stronger integration of rural tourism topics into education systems with a special emphasis on the continuous development of lifelong learning programs tailored to the specificities of rural areas and with the local community support.

Keywords: education; rural tourism; entrepreneurial knowledge; lifelong education.

prof. dr. sc. **Dora Smolčić Jurdana**

Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Primorska 42, p.p. 97, 51410 Opatija, Hrvatska

Tel. 385 51 294 706

E-mail: doras@fthm.hr

prof. dr. sc. **Ines Milohnić**

Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Primorska 42, p.p. 97, 51410 Opatija, Hrvatska

Tel. 385 51 294 692

E-mail: ines.milohnic@fthm.hr